

Asia: VN/7050/2023

Luonnos valtakunnalliseksi nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaksi (VANUPO) 2024-2027

Lausunnonantajan lausunto

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 1: Jokaiselle nuorelle polku eteenpäin

Kiitämme Verkestä mahdollisuudesta lausua valmisteilla olevaan valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaan.

Haluamme muistuttaa, miten digitaalisesta eriarvoisuudesta on tullut nuorille huono-osaisuuden merkittävä osa-alue (Kaarakainen 2022). Digitaalinen eriarvoisuus näyttäytyy nuorilla eroina digitaalisessa osaamisessa ja pystyvyydessä, kuten digitaalisen teknologian saavutettavuudessa, taidoissa ja ymmärryksessä. Tarvitaan aktiivisia toimia nuorten digitaalisen osaamisen vahvistamiseksi, jolla voidaan ehkäistä syrjään jäämistä luotettavasta informaatiosta, sosiaalisilta areenoilta sekä opiskelu- ja työskentelymahdollisuuksista. Omatoimisille ja kyvykkäille kehitetty digitalisoituva palvelujärjestelmä ei ole rakennettu nuorille, joilla on kasautuvaa huono-osaisuutta, oppimisvaikeuksia, mielenterveys- ja/tai päihdeongelmia.

Tavoite 2:

Harrastusmahdollisuuksissa tulisi huomioida myös teknologiakasvatuksellinen näkökulma ja monipuolinen digitaalinen harrastaminen. Digivälitteisesti voidaan harrastamisen piiriin tavoittaa myös nuoria, joilla on erilaisia osallistumisen haasteita tai esteitä.

Tavoite 3:

Julkisten digitaalisten palveluiden saavutettavuuteen ja digitaaliseen yhdenvertaisuuteen tulisi kiinnittää erityistä huomiota.

“Sisällytetään ohjaamotoimintaan liikuntaneuvontaa ja ohjausta kulttuuri- ja liikuntaharrastuksien. Ehdotamme täydennystä: ”sekä digi- ja teknologiaharrastamisen pariin.”

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 2: Monipuolista tietoa ja välineitä nuorten mielen hyvinvoinnin tukemiseen

Tavoite 4:

Nuorten mielenterveys- ja päihdepalveluiden toimivuutta ja avunhakemisen kynnyksiä tutkittaessa on nostettu esiin, että mikäli hyvinvointialueet ja kunnat lähtevät rakentamaan uusia toimintamuotoja verkkoympäristöihin, on ensiarvoisen tärkeää tehdä konkreettista yhteistyötä järjestöjen kanssa, joilla on oppia ja osaamista niistä (Suurpää, Takala, Huhta 2023).

Tavoite 5:

Haluamme muistuttaa viimeaikaiseen tutkimukseen pohjautuen, että on kiistatonta etteikö lapset ja nuoret tarvitsisi aikuisen ohjausta digitaalisessa maailmassa, mutta ruutu-aika on liian yksioikoinen selittäjä pahoinvoinnin haasteille. Sosioemotionaalisten taitojen vahvistamisella voidaan turvata nuoria digitaalisen median negatiivisilta vaikutuksilta (Maksniemi 2023).

Ohjelmaluonnoksessa jatkuu kapea suhtautuminen digitalisaatioon, joka rajautuu digilaitteisiin. Haluaisimme muistuttaa, että teknologialla voidaan myös lisätä aktiivisuutta ja samalla siitä, miten digitaaliset yhteisöt voivat tukea merkittävästi nuorten hyvinvointia.

Kirjaus nuorten liikunnallisen "digielämän" vahvistamisesta on epämääräisesti ilmaistu.

Lauseen: “Kannustetaan hyvinvointialueita siihen, että nuoria ohjataan myös kulttuurin pariin ja tällä tavalla lisätään nuorten hyvinvointia ja osallisuutta” jälkeen ehdotamme lisäystä: “Samaan aikaan tunnustetaan nuorten jo olemassa kiinnostus digitaalisiin kulttuureihin ja hyödynnetään sitä hyvinvoinnin tukemisessa.”

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 3: Nuorten hyvinvointia tuetaan osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja turvallisuutta vahvistamalla

Tavoite 6:

Lauseeseen: “Nuorten kuulluksi tulemista edistävissä toimenpiteissä otetaan huomioon erityisesti eri ryhmiin kuuluvien nuorten yhdenvertaiset mahdollisuudet ja selkeäkielisyys” ehdotamme jatkoa: “Kehitetään innovatiivisia työkaluja ja menetelmiä nuorten kuulemisen edistämiseksi nuoria kiinnostavalla tavalla uusia teknologiaa hyödyntäen.”

Perustelemme sillä, että digitaaliset uudet tavat vaikuttamisen väylänä voivat lisätä osallisuutta (Sitra 2023).

Tavoite 7:

Nuorten turvallisuuden tunteen vahvistamisessa tulisi huomioida Lapsen oikeuksien komitean Suomelle vuonna 2021 antama yleiskommentti 25 Lapsen oikeuksista digitaalisissa ympäristöissä. Selvitystemme mukaan digitaitojen opetuksessa kaivataan osaamisen vahvistamista erityisesti tietoturvaan, digitaaliseen identiteettiin ja tietosuojaan liittyvissä kysymyksissä. Olemme tunnustaneet nuorisoalalla osaamisvajeita digitaalisia ympäristöjä koskevan lainsäädännön ja valmisteilla olevien säädösten tuntemisessa.

Tavoitteessa nuorten turvallisuuden tunteen vahvistamiseksi luonnoksessa ei mainita lähiyhteisön, perheen ja vanhemmuuden tukemisesta, turvattomuuden ylisukupolvisuudesta tai nuorten vapaa-ajan luotettavien aikuisten merkityksestä. Turvallisuus käsitteenä keskittyy kiusaamiseen ja rikollisuuteen juurisyöt sivuuttaen ja ennaltaehkäisevä näkökulma ohittaen.

Tavoite 8:

Kirjaukset jatkavat edelleen kautta linjan ohjelmaluonnoksen ohutta suhtautumista digitalisaatioon nuorten elämään vaikuttavana negatiivisena ilmiönä, jota tulisi digilaitteiden ja sosiaalisen median käyttöä rajoittamalla ratkaista.

Luonnoksessa mediakasvatus rajautuu koulujen ja kolmannen sektorin toimenpiteiksi keskittyen sosiaalisen median kielteisiin vaikutuksiin. Arvostamme Safer Internet -verkoston toimintaa ja iloitsemme, että se on luonnoksessa mainittu. Haluamme kuitenkin muistuttaa, että mediakasvatus tulisi nähdä kaikkien nuorten, myös kunnallisen nuorisotyön parissa työskentelevien yhteiseksi tehtäväksi.

Nuorten media- ja informaatiolukutaitoa (ml. digitaalista lukutaitoa) tulee vahvistaa läpileikkaavasti nuorisotoimialan kaikkien toimijoiden taholta. Disinformaatio ja digitaalisen vallan keskittymät ja vääristymät tulisi mainita kansainvälisenä demokratiauhkana, johon meidän tulee kansallisesti varautua sekä toimia aktiivisena kansainvälisessä yhteistyössä ja EU-tason sääntelyssä. Sosiaalisen median turvallisuuskysymyksissä ei voida sivuuttaa hallintojen vastuuta ja jättää suojautumista kielteisiltä vaikutuksilta nuorten oman ymmärryksen varaan. Nuorten turvallisuuden lisäämiseksi haluamme korostaa niin ikään tunne- ja vuorovaikutustaitojen merkitystä.

Yhtä lailla tulisi nähdä myös se merkitys, mikä nuorisotyöllä on digitaalista mediaa hyödyntämällä tukea nuorten hyvinvointia tarjoten mm. merkittäviä vertaistuellisia yhteisöjä, oman identiteetin

vahvistamista, mielekästä tekemistä ja onnistumisen kokemuksia. Digitaalisella nuorisotyöllä voidaan tavoittaa kohderyhmiä ja saavuttaa nuorisotyölle asetettua tavoitteita vaikuttavasti ja kasvattaa nuoria turvallisesti digitalisoituvan yhteiskunnan täysivaltaisiksi toimijoiksi.

Nuorisotyön ja –toiminnan tukemisen linjaukset

Katsomme, että nuorisotyöstä voitaisiin tuottaa yhteismitallista tietoa riippumatta tilastointijärjestelmästä. Niin ikään ehdotamme, että Nuorisotilastot-tiedonkeruuta linjataan tiedonluotettavuuden kehittämiseksi, ja että nuorisotyöstä tuotetaan lisää vaikuttavuustutkimusta.

Painopisteet nuorisoalan valtakunnallisten osaamiskeskusten valtionapukelpoisuuden hyväksymiselle

Kiitämme, että opetus- ja kulttuuriministeriöllä on vahva intressi osaamiskeskusten tavoiteohjauksessa sekä niiden välisessä tiedonvaihdossa ja viestinnässä, mikä on ehdoton edellytys tehokkaammalle ja vaikuttavammalle toiminnalle. Ehdotamme, että tulevalla kaudella tulosedotuksiin vastatakseen osaamiskeskusten kanssa määritellään yhteismitalliset mittarit, jotka ovat kauden aikana seurattavissa ja todennettavissa.

Luonnoksessa jää epäselväksi tarkoitetaanko, että osaamiskeskus voi rakentua keskittyen joko nuorisotyön menetelmien kehittämiseen tai tiedontuotantoon. Edeltävällä kaudella Digitaalisen nuorisotyön osaamiskeskusten hallinnoijana toiminut Verke näkee, että näiden toisistaan erottaminen ei ole tarkoituksenmukaista.

Kuluneen osaamiskeskuskauden aikana digitalisaatio on huomioitu nuorisotyön koulutuksessa entistä paremmin. Digitalisoitumista käsittelevien selvitysten pohjalta voidaan todeta, että lisäkoulutuksen ja -tuen tarve nuorisotyön ja -toiminnan suunnittelussa on edelleen merkittävää ja jatkuvaa niin kunnissa, kansalaisjärjestöissä kuin seurakunnissakin.

Luonnoksen painopisteissä jälkimmäisessä kuvataan jo laajalti tehtyä työtä nuorisotyön tietopohjan kartuttamiseksi. Nuorten hyvinvointi rakentuu eri ulottuvuuksilla yksilöllisesti sekä rakenteellisesti. Luonnoksessa ei nyt oteta kantaa, mitkä teemat tulevat painottumaan osaamiskeskusten valinnassa hyvinvoinnin tietojohdantamisen tukemisessa (eikä menetelmissä).

Suomen kansalliset tavoitteet nuorisoalan eurooppalaiselle ja kansainväliselle toiminnalle

Verke on tehnyt yli 10 vuotta pitkäjänteistä työtä digitaalisen nuorisotyön edistämiseksi niin kansallisesti kuin eurooppalaisessa nuorisopolitiikassa sekä laajemmin kansainvälisissä yhteyksissä. Katsomme, että luonnoksessa on ansiokkaasti tunnistettu nuorisotyön digitaalisuuden edistäminen kansallisena tavoitteena. Digitaalisen nuorisotyön merkitystä ei sitä vastoin kansallisessa nuorisotyön ja -politiikan ohjauksessa tunnuta ymmärtävän, mihin mm. Euroopan neuvoston nuorisoalan strategia 2030 ja jo em. Lapsen oikeuksien sopimuksen yleiskommentti 25 raamittavat.

Muita näkemyksiä ohjelmasta

Olemme useassa kohdassa lausuntoamme nostaneet, että ohjelmasta välittyy yksipuolinen näkemys, joka kärjistyy nuorten digilaitteiden käyttöön. Tämä ei heijasta rakentavaa lähestymistapaa siihen, millaiseen yhteiskuntaan olemme nuoriamme aktiivisiksi toimijoiksi kasvattamassa. Digitalisaatioon ja uusiin teknologioihin tulee suhtautua terveeseen kriittisesti. Kehityskulkuihin voi asennoitua ja sitä myöten vaikuttaa humanisti, turvallisesti ja kestävästi. Digilaitteiden käytön näkeminen yksinomaan uhkanäkökulmasta ei edistä tätä tavoitetta.

Haluamme muistuttaa, että yksinäisyyden on katsottu olevan yhden suurimmista uhista turvallisuudelle ja terveydelle, joten toivoisimme että valtakunnallisessa nuorisotyön ja -politiikan ohjelmassa 1) katsottaisiin rohkeasti ja laaja-alaisesti "oireiden" taakse, taustalla vaikuttaviin juurisyihin 2) tehtäisiin konkreettisia toimenpide-ehdotuksia näihin juurisyihin pureutumiseksi ja 3) asetettaisiin selkeät mittarit, joilla tavoitteisiin pääsemistä pystyttäisiin läpinäkyvästi seurata.

Ohjelmassa ansiokkaasti todetaan, että nuorten kasvu- ja elinoloja voidaan parantaa johdonmukaisella, tutkittuun tietoon perustuvalla ja koordinoitulla nuorisopolitiikalla. Toivoisimme, että ohjelmasta välittyisi laaja-alaisemmin tutkittu tieto digitalisaation vaikutuksista eritoten nuoriin, jota akateemisessa tutkimuksessa sekä osaamiskeskustoiminnan piirissä on tuotettu.

Edelleen katsomme, että luonnos ei ole linjassa muiden nuorten kasvu- ja elinolojen kehittämistä ohjaavien kansallisten strategioiden ja ohjelmien kanssa, kuten Valtioneuvoston strategian Suomen digitaaliseksi kompassiksi, missä digitaalisen sivistyksen edistäminen hyvinvoinnin edellytyksenä on kirjattu keskeiseksi tavoitteeksi. Niin ikään, tällaisenaan ohjelmaluonnos ei tue vapaa-ajalla nuorten kasvatuksessa osaamisen vahvistamista ja taitoja ja ei siten ole linjassa mm. uudet lukutaidot - ohjelman kanssa sekä Kasvatuksen ja koulutuksen digitalisaation linjaukset 2027 -ohjelmapaperin kanssa.

Ilva Minna
Verke